

Кравченко Т.В.,
доктор пед. наук, старший
науковий співробітник;

РІВНІ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Розкрито зміст і методику констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на виявлення рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі.*

***Ключові слова:** майбутній учитель початкової школи, здоров'язбережувальні технології, навчально-виховний процес*

Актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання здоров'язбережувальних технологій зумовлена необхідністю збереження здоров'я школярів, адже саме на початковому рівні освіти в них має сформуватися звичка до самостійної турботи про власне здоров'я, його зміцнення і збереження.

На сучасному етапі становлення вищої педагогічної школи в Україні вагомим значенням набуває проблема оптимізації її культурологічних функцій як передумови забезпечення інкультурації студентів. Як сфера соціокультурної діяльності, освіта надає великі можливості для формування культури особистості – системи цінностей, з якими вона себе уособлює. Це актуалізує питання формування майбутнього вчителя як цілісної особистості з позицій опанування культурного досвіду як у загальному вимірі, так і в його визначальних складових, становлення педагога як духовного суб'єкта культури, який володіє такими властивостями, як розуміння сенсу життя, відповідальність, здатність до збереження та зміцнення власного здоров'я та здоров'я школярів, залучення їх до здорового способу життя.

З огляду на це у розробці теорії і практики підготовки майбутнього вчителя початкової школи актуалізується проблема формування у студентів знань, умінь і навичок, пов'язаних із залученням молодших школярів до здорового способу

життя, зокрема, за допомогою запровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій.

На важливості здоров'язбереження молодого покоління в нинішніх умовах акцентують у своїх працях І. Алексашина, М. Андросов, Н. Антонова, В. Бобрицька, С. Болтівець, Г. Долинський, Л. Овчиннікова, В. Підгорний, Л. Соколенко та ін.

Результати досліджень з проблеми підготовки до професійної діяльності в цілому та до здоров'язбережувальної діяльності як одного з найважливіших її аспектів в умовах гуманізації освіти набули висвітлення в науковому доробку Н. Абаскалової, М. Віленського, Г. Зайцева, О. Клестової, О. Ковальнової, В. Колбанова, А. Міщенко, Л. Овчиннікової, Ф. Соб'яніна, В. Щеголя та інших.

Проблема здоров'я школярів і застосування здоров'язбережувальних технологій, теорія і практика здоров'язбережувальної освіти вивчаються О. Кожиною, М. Смирновим, Н. Тверською.

Звідси випливає, що в змісті підготовки сучасного вчителя початкової школи важливе місце належить такому аспекту, як володіння здоров'язбережувальними технологіями, що передбачає знання їхньої сутності, ставлення до них як до важливої складової професійно-педагогічної діяльності, вміння застосовувати різні їх види в реальному навчально-виховному процесі сучасної початкової школи.

Педагогічна технологія – це сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, які дають змогу успішно реалізовувати поставлені освітні цілі, тобто досягати високих показників, результатів педагогічної діяльності в умовах сприятливого освітнього середовища. Пріоритетне значення для цього має така організація процесів навчання і виховання, яка забезпечувала б зберегти і зміцнити здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

У дослідженнях В. Вишневського, Л. Коваль, Г. Кривошеєвої здоров'язбережувальні технології пропонується розглядати як технологічну основу здоров'язбережувальної педагогіки, як сукупність прийомів, форм і

методів організації навчання школярів без нанесення шкоди їхньому здоров'ю та як якісну характеристику будь-якої педагогічної технології за критерієм її впливу на здоров'я учнів і педагогів [1; 2; 3].

На думку М. Куваєвої, здоров'язбережувальні технології – це „технології, в яких послідовно реалізується спроектований навчально-виховний процес через програми, прийоми і методи, що не наносять шкоди здоров'ю суб'єктам освітнього процесу, а, навпаки, зберігають і зміцнюють основну цінність людського життя – здоров'я” [4, с.163].

Звідси підготовленість майбутнього вчителя початкової школи до використання здоров'язбережувальних технологій розглядали як складне особистісне утворення, яке пов'язане з професійною діяльністю і набуває прояву в усвідомленні необхідних знань і вмінь щодо здоров'язбережувальних технологій. Ця підготовленість забезпечується взаємозв'язком і взаємозумовленістю таких структурних компонентів, як: мотиваційний, змістовий, операційний, результативний, оцінний.

Критерії підготовленості майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій за своїм змістом були ідентичними означеним структурним компонентам і характеризувалися сукупністю відповідних показників.

Мотиваційний компонент: усвідомлення актуальності та необхідності використання здоров'язбережувальних технологій, наявність стійкого прагнення до здобуття відповідних знань і вмінь, удосконалення необхідних особистісних якостей).

Змістовий компонент: наявність ґрунтовних, систематизованих знань, необхідних для використання здоров'язбережувальних технологій у професійно-педагогічній діяльності.

Операційний компонент: володіння вміннями, необхідними для використання здоров'язбережувальних технологій у професійно-педагогічній діяльності в початкових класах.

Результативний компонент: творчий підхід до використання здоров'язбережувальних технологій у професійно-педагогічній діяльності в різних педагогічних ситуаціях.

Оцінний компонент: рефлексія, позитивне ставлення до своєї діяльності, в основу якої покладається суб'єкт – суб'єктна взаємодія і яка спрямована на здоров'язбереження учнів початкової школи.

З метою визначення рівнів підготовленості майбутніх учителів початкових класів до використання здоров'язбережувальних технологій було проведено констатувальний етап експерименту, яким були охоплені студенти четвертих курсів Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Методичний інструментарій, який ми використовували для проведення педагогічної діагностики, охоплював: метод „Незакінчене речення”, опитування (усне і письмове), педагогічні спостереження.

Підготовленість студентів до використання здоров'язбережувальних технологій за змістовим компонентом перевірялася за допомогою методу „Незакінчене речення” та анкетування.

Запровадження методу незакінчених речень зумовлювалося тим, що одержана за його допомогою неструктурована інформація є найбільш релевантною уявленням респондентів у досліджуваній сфері. Цей метод давав змогу провести якісний аналіз сукупності їхніх реакцій на певний стимул і забезпечував виявлення як змістової, так і мотиваційно-ціннісної складових підготовленості до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи. Такими стимулами в нашому дослідженні слугували поняття „здоров'я”, „технологія”, „здоров'язбережувальна технологія”, „молодші школярів”.

Студентам було запропоновано дописати такі речення:

Здоров'я – це ...

Якщо людина хоче бути здоровою, вона повинна ...

Технологія – це...

Під поняттям „здоров'язбережувальна технологія” розуміють ...

Для організації роботи зі збереження і зміцнення здоров'я молодших школярів треба ...

Поліпшити навчально-виховний процес у початкових класах з метою зміцнення і збереження здоров'я учнів можна завдяки ...

Запровадження в навчально-виховний процес здоров'язбережувальних технологій передбачає ...

Узагальнюючи результати роботи за методом „Незакінчене речення” можна зробити такі висновки:

- значна кількість студентів (33,2%) має дещо помилкові знання щодо сутності здоров'язбережувальних технологій;

- більше половини студентів (52,1%) недостатньо усвідомлюють цінність здоров'я, необхідність і можливості його збереження в учнів початкових класів у навчально-виховному процесі, простежується співвіднесенням цієї проблеми лише зі змістом уроків з „Основ здоров'я” та фізичної культури.

Крім методу „Незакінчене речення” під час проведення педагогічної діагностики використовували різні види опитування, що забезпечувало швидке одержання інформації з різних питань, пов'язаних із здоров'язбережувальними технологіями та способами їх використання в навчально-виховному процесі початкової школи.

Аналіз та узагальнення відповідей студентів на запитання розробленої нами анкети підтвердило дані, одержані за методикою „Незакінчене речення”. Зокрема, це стосувалося таких питань, як покладання основної ваги зі збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів на уроки „Основи здоров'я” та фізичної культури. Проте в деяких відповідях згадувалася також позаурочна робота (виховні години відповідної тематики), а також проведення пропаганди здорового способу життя серед батьків.

Загалом же відповіді студентів за результатами анкетування засвідчили:

- доволі помітна кількість (24,5%) студентів не має чіткого уявлення щодо сутності поняття „технологія” як узагальнюючого засобу сукупності певних прийомів, форм і методів роботи щодо збереження і зміцнення здоров'я

молодших школярів (називалися окремі, не пов'язані між собою методи, способи, прийоми такої роботи);

– 33,2% студентів подавали чітке формулювання сутності здоров'язбережувальних технологій, але не могли назвати способи їх використання в початковій школі.

Решта студентів дала правильні відповіді на запитання анкети. Тобто вони мали ґрунтовні знання як щодо сутності здоров'язбережувальних технологій, так і щодо способів їх використання у навчально-виховному процесі початкової школи.

Мотивація на використання здоров'язбережувальних технологій – один з основних показників підготовленості до їх використання у своїй професійно-педагогічній діяльності. Вона становить систему індивідуальних, вибіркового зв'язків особистості з різними явищами педагогічної реальності, які сприяють або, навпаки, загрожують здоров'ю, у нашому випадку здоров'ю молодших школярів.

Одержані нами результати педагогічної діагностики засвідчили, що чітке усвідомлення студентами актуальності та необхідності використання здоров'язбережувальних технологій у майбутній професійній діяльності характерне для 23,4% майбутніх учителів, часткове усвідомлення – для 45,3% майбутніх учителів; відсутність такого усвідомлення зафіксована у 31,3% майбутніх учителів.

Підготовленість студентів до використання здоров'язбережувальних технологій за результативним, операційним та оцінним компонентами визначалася в процесі цілеспрямованих педагогічних спостережень під час педагогічної практики відповідно до визначених нами показників.

Аналіз та узагальнення результатів за всіма напрямками педагогічної діагностики дало змогу схарактеризувати рівні підготовленості майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи: високий, середній і низький.

Високий рівень. Студент: усвідомлює актуальність та важливість використання здоров'язбережувальних технологій, виявляє стійке прагнення до здобуття відповідних знань і вмінь, удосконалення необхідних особистісних і професійних якостей; має ґрунтовні, систематизовані знання щодо використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності; володіє практичними вміннями і творчим підходом до самостійного використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, рефлексує свої дії, виявляє стійке позитивне ставлення до діяльності, спрямованої на здоров'язбереження молодших школярів, що базується на суб'єкт – суб'єктній взаємодії.

Середній рівень. Студент: загалом усвідомлює важливість використання здоров'язбережувальних технологій, виявляє ситуативне прагнення до здобуття відповідних знань і вмінь, удосконалення необхідних особистісних і професійних якостей; має несистематизовані знання щодо використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності; володіє практичними вміннями, але надає перевагу репродуктивному підходу до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, рефлексує свої дії, виявляє ситуативне ставлення до діяльності, спрямованої на здоров'язбереження молодших школярів, що базується на суб'єкт – суб'єктній взаємодії.

Низький рівень. Студент: не усвідомлює важливість використання здоров'язбережувальних технологій, не виявляє прагнення до здобуття відповідних знань і вмінь, удосконалення необхідних особистісних і професійних якостей; має фрагментарні знання щодо використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності; частково володіє практичними вміннями, тому надає перевагу наслідуванню у використанні здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, не рефлексує свої дії, виявляє ситуативне ставлення до діяльності, спрямованої на здоров'язбереження молодших школярів, переважно дотримується суб'єкт – об'єктної взаємодії.

Диференційний показник підготовленості майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій вираховувався за формулою:

$$ДП = \frac{m + z + op + p + o}{5}, \text{ де:}$$

м – мотиваційний компонент, з – змістовий компонент, оп – операційний компонент, р – результативний компонент, о – оцінний компонент.

У відсотковому вимірі розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями підготовленості до використання здоров'язбережувальних технологій мав такий вигляд: високий рівень – 25,5% студентів, середній рівень – 46,7% студентів, низький рівень – 27,8% студентів.

Отже, проведений нами констатувальний етап експерименту засвідчив, що більшість майбутніх учителів не володіє достатнім рівнем підготовленості до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи. Це зумовлює необхідність розробки педагогічних умов, орієнтованих на підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів у досліджуваному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Вишневський В. А. Здоровьесбережение в школе (педагогические стратегии и технологии) / Вишневский В. А. – М., 2002. – 270 с.
2. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова : [монографія] / Людмила Коваль. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 375 с.
3. Кривошеєва Г. Л. До проблеми формування культури здоров'я студентів університету / Кривошеєва Г. Л. : зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко (Педагогічні науки): У 2-х частинах. – Бердянськ, 2002. – Частина 2. – С.171 – 178.]
4. Куваева М.М. Формирование готовности будущего учителя технологи и предпринимательства к использованию здоровьесберегающих образовательных технологий: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Куваева Марина Михайловна. – Магнитогорск, 2010. – 186 с.